

התנועה הציונית בסלונקי

התארגנות. רוב ציוני סלונקי ראו עצמם "ציונים כלליים" מבית מדרשו של חיים וייצמן. אגודת "מכבי" בסלונקי היתה כעין ארגון גג של כל הפעילות הציונית, אבל על פי חוקת האגודה לא היתה מסונפת רשמית להסתדרות הציונית. ב-1911 עמד בראש הפדרציה של "מכבי" בסלונקי אברהם רקאנטי והוא שעשה אותה לתנועת נוער המונית. עד הכיבוש בידי יוון נזהרו הארגונים הציוניים של להתבלט יתר על המידה, משום ש"הטורקים הצעירים" לא ראו בעין יפה את התנועה הציונית ששאפה להקים מדינה יהודית בחלק משטחה של האימפריה. אחרי הכיבוש החלה תקופת פריחה של התנועה הציונית ביוון והתאפשרה תמיכה גלויה של "מכבי". רוב חברי הוועד היו בעד ההצטרפות, שלא כאברהם רקאנטי. מכבי הצטרפה אפוא להסתדרות הציונית העולמית, ואילו רקאנטי פרש והקים את הסתדרות "המזרחי".

פעילות ציונית נמרצת החלה רוחשת בעיר. נקשרו קשרים עם אגודות ציוניות בארצות אחרות והוזמנו לבקר מנהיגים ציוניים, והללו הכניסו רוח חיים בחוגים שונים בציבור היהודי. מועדון "בני ציון" התמזג עם האגודה על שם מקס נורדאו, והאגודה החדשה, שנקראה "מבשרת ציון", קראה לקהל הרחב לתרום מכספו לטובת ארץ ישראל, ובשיתוף עם "מכבי" ארגנה אספות ואירועים שונים, כגון יום השקל הציוני. לאחר שנוסדה התנועה הציונית שימש השם "שקל" לציון מס חבר שנתי. מי שקנה שקל ציוני קנה לו את הזכות לבחור ולהיבחר לקונגרסים הציוניים, ולפי מספר השקלים שנמכרו בכל מדינה נקבע מספר הצירים שהיתה המדינה זכאית לשגר לקונגרס. במקביל נוסדה אגודה של נשים ציוניות, "בנות ציון", וזו יזמה הרצאות לציבור הנשים וערכה תערוכות אמנות. פעילות ציונית חינוכית התקיימה גם בבתי הספר של הקהילה וגם בבתי הספר הפרטיים. "איל מכביאו", שנתון אגודת ההתעמלות "מכבי", יצא לאור בסלונקי בשנים 1913-1935. בשנים ההן החלו צעירי סלונקי לצאת ללימודים בארץ ישראל. מקצתם חזרו לעירם ואחרים נשארו בארץ. אבל גל העלייה העיקרי החל אחרי סיום המלחמה בין טורקיה ויוון ב-1922.

בתחום הפוליטי באה השפעת הציונות לידי ביטוי כבר ב-1914, עם בחירתם של שני ציונים, דוד מטלון והדוקטור משה (מוריס) קופינאס, לפרלמנט היווני בתור נציגי סלונקי. בבחירות הבאות נוספו עליהם עוד שני נציגים נוספים. אף חברי מועצת הקהילה היו רובם ציונים או אוהדי הציונות. בשנת 1915 נוסד ביטאונם של הציונים "לה אספיראנסה" (התקווה), שהופיע בספרדית-יהודית ובצרפתית. באותה שנה יצא לאור "איל פואבלו" (העם, 1915-1930), בעריכתו של מנטש בן-סנג'י.

"צופי מכבי" התארגנו בשנת 1916 והיו לגורם חשוב מאוד בחיי הדור הצעיר בעיר. בסיוע השלטונות הקימו כל תנועות הצופים בעיר הסתדרות אחת, וזו התירה לגדודי "צופי מכבי"

להמשיך בפעילותם הציונית. בזמן השרפה הגדולה הגישו "צופי מכבי" סיוע לנפגעים. הם יצאו לטיולים מאורגנים והביאו את בשורת ההתעוררות הלאומית לכל מקום שהגיעו אליו, ובהשפעתם נוסדו פלוגות צופים גם בקהילות יהודיות אחרות. מאה "מצופי מכבי" הגיעו ב-1925 לביקור בארץ ישראל.

ב-1917 יסדו רקנאטי וחבריו מפורשי "מכבי" את השבועון בשפה הצרפתית "Pro Israel", הנזכר לעיל, שעורכיו היו אברהם רקנאטי ויצחק רפאל מולכו. השבועון הופיע עשר שנים ובהשפעתו התרחבה מאוד התנועה הציונית בעיר. במסגרת הפעילות הציונית תרגם יוסף עוזיאל את ספרו של תאודור הרצל "אלטנוילאנד", לספרדית-יהודית. באביב 1917 נשרף גם הבית שבו שכן המועדון הציוני ובית "מכבי". בגלל האסון הכבד פסקה הפעילות הציונית לזמן מה, כי הכל עסקו בסיוע לנפגעי השרפה. שלושה חודשים לאחר מכן, בנובמבר 1917, הגיעה הבשורה על הצהרת בלפור ועוררה גל עצום של התלהבות בציבור היהודי הסלוניקי. הפעילות הציונית התחדשה בתנופה גדולה ושלוש האגודות הגדולות, "מכבי", "מבשרת ציון", ו"קדימה", התאחדו והקימו את תנועת "תיאודור הרצל". בתקופה זו הוקמה "אגודת צעירים עברים", שביקשה לעשות עבודה חינוכית בקרב הנוער היהודי על ידי עידוד הכנסת שיטות הוראה חדישות לבתי ספר, ארגון הרצאות והפצת פרסומים שלמעשה היו ספרות ציונית מתורגמת לספרדית-יהודית. אגודה זו סייעה לשני השבועונים הציוניים. במקביל צצו אגודות חדשות בעיר ובהן "למען ציון", "אוהבי ציון" ו"התקווה".

ב-1918 נוסד המועדון הציוני "גראנד סרקל ציוניסט" (או "נובו קלוב ציוניסט"). מועדון זה היה פעיל מאוד בתחום חיי הקהילה והחברה בעיר בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. מאחר שמאות מחבריו באו מן השכבות האמידות והבינוניות היה המועדון למנוף חשוב בעשייה הציונית בעיר. במקביל לפעולתו בעיר החלו להירקם קשרים מסודרים עם אגודות מקבילות בערי יוון האחרות. ביום השנה הראשון להצהרת בלפור התקיימה בסלוניקי הפגנה ציונית רבת עם, שהשתתפו בה 30 אלף איש. לקראת ועידת השלום בוורסאי ערכו הציונים עצרת עם חגיגת בקצינו הגדול של העיר, ובה השמיעו את דרישותיהם. הצהרת בלפור, שהתקבלה באהדה על ידי ממשלת יוון, הכשירה את הקרקע להקמתה של פדרציה ציונית ביוון. בכנס של צירים מאגודות ציוניות מרחבי יוון, שנערך ב-10 ביוני 1919, הוקמה אפוא הפדרציה הציונית של יוון בהנהגת הדוקטור קופינאס, ומרכזה נקבע בסלוניקי. בדוח שהוגש לקונגרס הציוני ה-12 בקרלסבאד בספטמבר 1921 צוינה היחלשות הפעילות הציונית ביוון אחרי מלחמת העולם.

הפעילות הציונית בשנות העשרים. בתום מלחמת העולם הראשונה התחדשה התעמולה הציונית בתנופה גדולה. איסוף הכספים למען הקרנות הלאומיות היה אחד האמצעים להפעלת חברי האגודות הציוניות השונות. הקופסה הכחולה הוכנסה כמעט לכל בית יהודי והיתה סמל להכרה לאומית. כמו כן נערכו ירידים ומסיבות בימי חג ובימי זיכרון, הונפקו

תעודות לשותלי עצים, הופצו בולי הקק"ל, הוצגו סרטים וכיוצא באלה – רוב הפעולות עמדו בסימן של התיישבות וקניית קרקעות בארץ ישראל. ב-1923 היו בסלוניקי שבע אגודות ציוניות: (1) "גראנד סרקל ציוניסט" (2) "תיאודור הרצל" (3) "מקס נורדאו" (4) "שיבת ציון" (5) "בנות ציון" (6) "צופי מכבי" (299 חברים); (7) "אגודת הצעירים העברים". בפדרציה הציונית יונית התבלטו חברי "אגודת צעירים עברים" של סלוניקי, ושבועונם "לה רינאסינסייה" (התחייה), שנכתב בספרדית-יהודית והופיע אחר כך עם תוספת ביונית, היה לביטאון הפדרציה ונקרא "רינאסינסייה ג'ודיאה" (התחייה היהודית). גיליונו הראשון הופיע ב-13 באוגוסט 1926. עיתון ציוני אחר בספרדית-יהודית שיצא בסלוניקי היה היומון "לה וירדאד" (האמת). העיתון הציוני בשפה הצרפתית, "La Flambeau" (האבוקה), התחרה ביומון הצרפתי של המתבוללים בעיר, "Progrès". ביטאון אחר של היהודי המתבוללים היה "Echo de Salonique", שראה אור פעמיים בשבוע. בין העיתונים הציוניים שהופיעו בסלוניקי היה העיתון "איל אזנו" (החמור, 1923). עורכו היה שם-טוב ריוח והוא יצא נגד הסוציאליסטים. ועוד יצאו "לה נואיבה פליסטינה" (פלשתינה החדשה) – עיתון מצויר שיצא לאור בשיתוף עם הקרן הקיימת וקרן הייסוד ו"לה אקסיון ציוניסטה" (הפעולה הציונית, 1921-1922).

הפעילות הציונית בסלוניקי בשנות העשרים היתה מגוונת ביותר וכללה הוראת עברית בקורסים שונים, הרצאות על נושאים יהודיים וכלליים, פעולות ספורט ופעולות תרבות בתחום המוסיקה, התאטרון והאמנות. הלהקה הדרמתית "מקס נורדאו" הציגה מחזות רבים ואף קצרה הצלחה חומרית. "מקס נורדאו: כללה ב-1927 כ-200 חברים. בשל עיסוקם בתעמולה ציונית באמצעות הצגות תיאטרון, ביקשו ממרכז ההסתדרות הציונית בלונדון לשלוח להם מחזות בצרפתית. באספות עם שאורגנו מזמן לזמן השתתפו תושבים מכל שדרות העם, בני כל הגילים. בייחוד בלטה התכונה לקראת השוק השנתי לטובת קק"ל. בחוות הכשרה סמוכה לסלוניקי קיבלו צעירים הכשרה לקראת העלייה ארצה, ומהם עלה לאחר מכן גרעין המושב צור משה.

ב-1925-1926 קיימה תנועת הנוער של הסתדרות מכבי, "דרורים מכבי", פעילות ענפה. מספר החברים בה גדל מ-107 ל-286. היתה להם להקת מוסיקה שהופיעה לעיתים קרובות באירועים כגון חגיגות יום העצמאות של יוון. החברים והחברות שמעו הרצאות והשתתפו בטיולים ובחוגים למיניהם, והיו להם קבוצות כדורגל – "אהרן פארדו" ו"טרומפלדור". באותה עת היתה ברובע קלמריה פעילות במסגרת אגודת "קדימה", ובשכונת קמפבל התארגנה אגודת "בני ישראל". "איל דרור" (הדרור, 1928) הופיע כירחון מטעם אגודת "תיאודור הרצל", וב-1930 הופיע שנתון ארגון הצופים בסלוניקי.

פילוג במחנה הציוני; הסתדרות "המזרחי" – אגודה ציונית דתית. כאמור, הסתדרות המזרחי בסלוניקי פעלה במסגרת התנועה הציונית, אבל מחוץ לפדרציה הציונית. זו היתה תנועה דתית-לאומית שהתארגנה בשנת 1919 וסיממה "ארץ ישראל לעם ישראל לפי תורת ישראל". עד מהרה קמו לה סניפים ברחבי העיר. בשנת 1924 מנו חברי הסתדרות המזרחי 350 חברים בלבד, ב-1925 עלה מספרם ל-600, וב-1926 כבר היו בהסתדרות 850 חברים, זאת לבד מ"בני המזרחי" וארגוני נוער אחרים שכללו 200 חברים. המזרחי היתה לאחד מעמודי התווך של הקהילה היהודית בסלוניקי בין שתי מלחמות העולם. היא היתה פעילה ביותר בחיי הקהילה והשתדלה להחדיר בה רוח לאומית-דתית חדשה. מטרתם של מקימי תנועת המזרחי היתה ללמד את השפה העברית ולהפיצה בקרב חוגים רחבים ככל האפשר. התנועה יזמה וארגנה הרצאות ושיחות על נושאי דת ולאום, וכן פעולות ספורט ותרבות. כמה חטיבות היו בתנועת המזרחי:

- א. "המזרחי" – חטיבת החברים המבוגרים, ובהם רבנים, סוחרים, מורים ובעלי מלאכה.
- ב. "המזרחי הצעיר" – חטיבה של צעירים עד גיל 18.
- ג. "החלוץ המזרחי" – חטיבת התלמידים, בהדרכתם של אברהם ורפאל חביב.
- ד. "בני מזרחי" – חטיבת תלמידים חדשה שנוסדה ב-1924 וביקשה להכשיר את חבריה הכשרה רוחנית ופיסית להיות "בוני" העם, הארץ והשפה, ברוח התורה והמסורת היהודית. בראש "בני מזרחי" עמדו ליאון פילוסוף ויצחק עטאס, ובוועדת הארגון היו חיים טולדנו, שלמה יחזקאל וחננאל כהן. ב-1926 היו בחטיבה 130 תלמידים בני 11-17. כמו כן פעלה בתנועה אגודת נשים שנקראה "התחייה".

על פי "אלמנאך איזראאילית" מנתה התנועה ב-1923 כ-400 חברים. במקביל ל"החלוץ המזרחי" קמו ארגונים נוספים: "צעירי בלפור", "יבנה", ו"ברוריה". שנים אחדות אחרי ייסוד המזרחי ארגן צבי הרכבי, מעסקני "הפועל המזרחי" בירושלים, קבוצה של צעירים לתנועה שנקראה "תורה ועבודה". התנועה התפתחה וקמו לה סניפים בכמה משכונות העיר:

1. אגודת "פרחי ציון" בשכונה מס' 6 (שנקראה על שמו של מחנה מס' 6 מימי מלחמת העולם הראשונה, שבשטחו נבנתה). בסניף זה אורגנו קורסים לעברית, לספרדית-יהודית ולשירה עברית, וגם שיעורי ספורט. אגודת הנשים בשכונה זו נקראה "בנות מזרחי";
2. אגודת "שיבת ציון" – סניף שהוקם ברובע הצפוני רג'י-ורדאר ב-1923. שלוש שנים לאחר מכן כבר מנתה 100 חברים. בשכונה זו קמה גם אגודה של המזרחי שנקראה "החשמונאים";

3. אגודת "תפארת ישראל" בשכונה 151. בשכונה זו נוסדה גם אגודה של המזרחי ששמה "הנשרים", וכן אגודת נשים שנקראה "דבורה" (נוסדה ב-1921);
4. אגודת "גאולה" בפרבר איה פוטיני. לאגודה זו היתה קבוצת כדורגל;
5. אגודת "פאר מזרחי" ברובע אֶקֶג' מֶסְג'יד.

לאחר שהביעה הסתדרות המזרחי הזדהות עם דרכה הרעיונית של התנועה הרוויזיוניסטית הקימה תנועת "תורה ועבודה" חטיבה נפרדת, וזו הצטרפה להסתדרות העולמית של "הפועל המזרחי".

בשאלון משנת 1925 שמילאו אנשי חטיבת "המזרחי הצעיר" בסלוניקי צוינו חמישה סניפים פעילים בעיר. מספר החברים היה 250 איש. יושב ראש החטיבה היה אברהם רקנאטי, המזכיר היה משה ברזילי, ועם חברי ההנהלה נמנו רפאל חביב, חיים אהרון, רפאל ברודו, חיים טולדנו, יוסף אנג'יל, יעקב קואינקה ושמואל ציון. הנוער היה מאורגן בשתי מחלקות: "צופים מזרחים" ו"בני מזרחי". לחטיבה היה בטיאון משלה, "השחר", שיצא בעברית ובספרדית-יהודית. כמעט בכל הסניפים התקיימו שיעורי ערב, שיעורים ב"ציונות-מזרחית" ולימודי יהדות, ורבים השתתפו בשיעורים הללו. בספריית "המזרחי הצעיר" היו כ-400 ספרים על יהדות וציונות, בלועזית ובעברית.

על פי שאלון שמילאו אנשי "המזרחי הצעיר" שלוש שנים לאחר מכן, כלומר בשנת 1928, עלה מספר סניפי החטיבה לשבעה, כולל האגודות שעסקו בחינוך הגיל הרך, ומספר החברים בה עלה ל-500 בקירוב. איסוף הכספים נעשה באמצעות קרן "תורה ועבודה", ששמה לה למטרה "לעזור לעובדים ופועלים דתיים בסידורם בארץ ישראל על ידי יצירת קופת מלוה, בית הבראה, כלי עבודה, בתי פועלים, בתי מטבח ולינה וכו' ". בשאלון הזה כמו בקודמו, מצוין שאין הסניפים מארגנים הכשרה חקלאית או מקצועית לקראת העלייה ארצה, ואף אחד מחברי "המזרחי הצעיר" עדיין לא עלה ארצה.

להסתדרות המזרחי היו כמה פרסומים שכבר הוזכרו לעיל: השנתון "איל ג'ידיו", הירחון "השחר" שיצא בעברית ובספרדית-יהודית, והירחון "לה נאסיון" (האומה) שיצא בספרדית-יהודית. החברים היו פעילים בהפצת השקל הציוני ובגיוס כספים לקרנות הציוניות. ההסתדרות הפיצה את מניות בנק המזרחי ומניות חברת "סלוניקי-ארץ ישראל בע"מ" שרכשה מגרשים בארץ, ובהם שכונת פלורנטין בדרום תל אביב. יהודה חיים פרחיה בקסנטי עמד בקשרים הדוקים עם החברה הזאת ואף רכש באמצעותה רכוש בארץ. ב-1926 ציין "איל ג'ידיו" שפרחיה היה אוהד המזרחי מאז היווסדה ותרם אלף דרכמות לצורכי תעמולה בקרב הקהילות שבפנים המדינה, שהיו מרוחקות מסלוניקי ומאתונה.

הסתדרות המזרחי יזמה בסלוניקי פעולות חשובות לעידוד העלייה, כגון ארגון טיולים לארץ ישראל, שמקצת משתתפיהם תכננו להישאר בארץ, ופעולות להכשרת עולים. ההסתדרות

פתח משרד מיוחד, במסווה של סוכנות נסיעות, שבראשו עמד גבריאל פרחיה, והוא שארגן את ה"טיולים" האלה לארץ ישראל ואף סייע במימונם. גם בפעולות רווחה עסקה הסתדרות המזרחי, כגון טיפוח בית המחסה ליתומות "מאיר אבוהב", ייסוד קואופרטיב לבשר כשר, שמטרתו היתה מכירת בשר כשר במחירים עממיים, והקמת ועדה לפיקוח על מחירי המצות. ב-1926 נמנו עם חברי הוועדה יעקב חגואל, יוסף כהן וחיים עזרתי.

בבחירות לוועד קהילת סלוניקי הופיע המזרחי ברשימה נפרדת או ברשימה משותפת עם הארגונים הציוניים ("אוניון נאסיונלה"), והצליחה להכניס כמה חברים גם לאסיפה הכללים שמנתה 70 חברים, וגם לוועד המצומצם. כמו כן השתתפה המזרחי בבחירות למועצת עיריית סלוניקי ובבחירות לפרלמנט ולסנט. זמן מה היה אברהם רקנאטי, יושב ראש המזרחי, חבר בוועד המצומצם של הקהילה, וב-1929 כיהן בתור סגן ראש העיר. בזמן שהיה חבר בוועד הקהילה פעל להכנסת השפה העברית והתרבות העברית לתוכנית הלימודים של בתי הספר הקהילתיים.

אחת הפעולות החשובות של המזרחי היתה המלחמה על שמירת השבת, בעקבות החוק שחייב סגירת חנויות ביום א'. ב-1926 מתח "איל ג'דייו", ביטאון ההסתדרות, ביקורת קשה על התוכנית לערוך בשבת בזאר, כלומר שוק. "אינטרקלוב", ארגון הגג של כל האגודות בעיר, נרתם למלחמה נגד החיוב לעבוד בשבת באמצעות אספות מחאה ופרסומים בעיתונות המקומית והעולמית.

בנושא השבת, כמו בנושאים אחרים, התגלעה מחלוקת בין שני המחנות הציוניים. המזרחי גרסה שיש לדרוש מן הממשלה הכרה בתושביה היהודים בבחינת מיעוט לאומי נפרד, ואילו הציונים הכלליים טענו שעל היהודים להשתלב בגופים הפוליטיים של יוון כאזרחים שווים, ולהגביר את מעורבותם הפוליטית. גם בנושא העלייה נחלקו שני המחנות. הציונים הכלליים הטיפו לעלייה סלקטיבית של חלוצים יחידי סגולה ובעלי מקצועות שהולמים את צרכיה של הארץ, ואילו המזרחי הטיפה לעלייה המונית. הפדרציה הציונית ניסתה לדחוק את רגלי המזרחי בסלוניקי, והמחלוקת הגיעה לשיאה כשקמו אברהם רקנאטי ועמו קבוצה שהיתה קשורה לשבועון "Pro Israel" והצטרפו למפלגה הרוויזיוניסטית. עם זה הוסיף רקנאטי לכהן בתור יושב ראש המזרחי.

זאב ז'בוטינסקי בסלוניקי. ב-17 בנובמבר 1926 בא זאב ז'בוטינסקי לסלוניקי בשליחות הקרן הקיימת לישראל. בתחנת הרכבת קיבלו את פניו כ-3,000 איש, ציונים ולא ציונים. קבלת הפנים הזאת היתה להפגנה ציונית גדולה, תשובה לפרובוקציות של היהודים הקומוניסטים בעיר. בשבת, 20 בנובמבר, נשא ז'בוטינסקי נאום באולם הגדול ביותר בעיר לפני קהל של כ-4,000 איש. אבל למרות ההתלהבות הרבה שאחזה את כל הארגונים הציוניים בעיר לא התגשמו תקוות חסידי הרוויזיוניסטים, והללו הוסיפו להיות חוג מצומצם של צעירים

(בראשית 1927 נמנו בסלונקי רק כ-100-120 חברי התנועה הרוויזיוניסטית). אף על פי כן חיזק ביקורו של ז'בוטינסקי את ההכרה הלאומית בקרב יהודי סלונקי, ובהם גם מי שרחקו מן הציונות קודם לכן. אחרי ביקורו החריפה היריבות בין המזרחי הצה"ר ובין הציונים הכלליים. חטיבת "בני מזרחי" הוכרה בתור סניף ביתר ביוון, והארגון המשולב נקרא "בני מזרחי-ברית טרומפלדור". אבל כמה מאנשי ביתר התקשו לקיים את ההגבלות הדתיות של הסתדרות המזרחי, ואחדים מהם, בראשות שלמה ראובן, פרשו והקימו את מועדון "הצה"ר" שהיה מעתה לסניף הראשי של ביתר בסלונקי.

פעילות ציונית בסוף שנות העשרים ובראשית שנות השלושים. שנת 1926, שנה רבת פעילות מבחינת התנועה הציונית, הסתיימה בביקורו של הקולונל ודג'ווד, מנהיג פועלים אנגלי שנודע בחיבתו לרעיון הציוני. קהל גדול בא לשמוע את הרצאתו, ואחרי ההרצאה נערכה קבלת פנים מטעם הפדרציה הציונית וועד הקהילה.

בשנת 1926 מדווח העיתון בשפה הצרפתית "L'Avenir" על גידול בהגירת היהודים מסלונקי – כמאה משפחות יהודיות היגרו מסלונקי לארץ ישראל בשנה זו.

באביב 1927 נמנו בתנועה הציונית בסלונקי כ-3,000 איש על פי אמדן אחד, ואילו על פי הדוח של הדוקטור הנס קון, המצוי בארכיון הציוני, היו בעיר 1,600 ציונים בלבד, ומהם 1,300 בזרם הציונים הכלליים, 200 בתנועת המזרחי, וכ-100 בתנועה הרוויזיוניסטית. כמו כן נזכרת בדוח קבוצת "פועלי ציון" שהיתה הקבוצה הקטנה בעיר. קון ציין לשבח את הפעילות הערה של הציונים בעיר, ועם זה טען כנגדם שעיקר מאמצייהם מושקעים בעניינים מקומיים ובאינטרסים מקומיים, אבל כשהדברים אמורים בארץ ישראל יש להם הרבה רצון, אבל אין להם זמן... ואכן באוקטובר 1930 התארגנה בעיר אגודה ציונית חדשה ששמה "ארצנו" ובה 125 חברים. האגודה ביקשה לפעול אך ורק למען ארץ ישראל, משום כך לא רצתה להיות מסונפת לפדרציה הציונית, שהיתה פעילה החיים הפוליטיים של יוון. נשיא אגודת "ארצנו" היה אלברט מהללאל, חנווני שמכר בחנותו תפוזים מארץ ישראל. בשנת 1932 כבר מנתה האגודה 300 חברים, רובם צעירים. לדברי קון, הממשלה חשדה ביהודים שהם קומוניסטים וחששה מאד מפני האיום הקומוניסטי. היו שמועות שהממשלה מעודדת בעקיפין את האנטישמיות, והעיתון היווני "Macedonia" הרבה להאשים את היהודים בבגידה. שיאו של הגל האנטישמי הזה היה, כנזכר במאורעות בשכונת קמפבל ביוני 1931.

האגודות הציוניות הגדולות שנכללו בפדרציה הציונית בסלונקי בראשית שנות השלושים היו "גראנד סרקל ציוניסט", "אגודת צעירים עבריים", "תיאודור הרצל", ו"מקס נורדאו". הפדרציה הצליחה למשוך אל מעגל השפעתה את "צעירי המזרחי", שרובם התנגדו לרוויזיוניזם. בקיץ 1932 דיווחה הפדרציה הציונית ביוון ללונדון על התגברות תנועת העלייה מיוון לארץ ישראל בשל כמה גורמים – מאורעות קמפבל, המשבר הכלכלי, והגבלת ההגירה לצרפת. העלייה

לארץ ישראל למרות הקשיים בהשגת רשיונות עלייה, עמדה אז בראש סדר העדיפויות של רבים. אחד ממנהיגי הוועדה הציונית שחילקה את רשיונות העלייה בשנים 1930-1934 היה אברהם רקנאטי. הלה, בשיתוף עם פעילים אחרים, סייע ל"עלייה הלא-לגלית" על ידי מתן רשיונות לבני משפחה פיקטיביים, השגת אשרות תיירות שנוצלו כדי להגיע אל הארץ ואחר כך להיעלם בה, וכיוצא באלה. אנשי המשרד הארצישראלי אמנם ביקשו להגביל את העלייה למי שלדעתם עשויים להיקלט בארץ, והקונסול הבריטי נתן אשרות כניסה רק למי שקיבלו את המלצות המשרד, אבל בנושא הזה היתה כאמור מחלוקת בין המזרחי לפדרציה, ותנועת המזרחי, בסיועו של רקנאטי, שלחה רבים לארץ.

בבחירות לקונגרס הציוני בשנת 1932 קיבלה הפדרציה 540 קולות, המזרחי 350 קולות והרוויזיוניסטים 19 קולות בלבד. את עבודת איסוף הכספים למען המפעל הציוני עשו הפדרציה והאגודות הקשורות אליה באמצעות "קק"ל. תנועת המזרחי פעלה באמצעות "קרן ארץ ישראל", והרוויזיוניסטים פעלו באמצעות "קרן תל חי".

ביוני 1933, בעקבות רצח חיים ארלוזורוב בתל אביב, התפלגו הציונים בסלוניקי, כפי שאירע במקומות אחרים. הציונים הכלליים הצטרפו אל מאשימי התנועה הרוויזיוניסטית, ובבחירות לקונגרס הציוני נ-18 הופיעה הצה"ר ברשימה נפרדת ולא עם המזרחי. אחרי הבחירות התברר שהצה"ר היתה למפלגה השנייה בגודלה בעיר אחרי הציונים הכלליים, ושניים מחבריה היו נציגים ב"ועד ארץ ישראל" שמנה שמונה חברים והיה ממונה על חלוקת רשיונות עלייה. בסוף אותה שנה עלה אברהם רקנאטי לארץ. ברית הצה"ר ביוון הוציאה בסלוניקי את העיתון "לה בוז ציוניסטה" (הקול הציוני, 1933-1935). באותה עת נוסדו המועדונים: "מנורה", "התקווה", וה"ירדן".

ביזמתם של סלוניקאים תושבי ארץ ישראל בא אבא חושי, מנהיג פועלי חיפה, לבקר בסלוניקי כדי לבדוק את אפשרות עלייתם ארצה של פועלי הנמל היהודים. ואמנם בואם של מאות מפועלי הנמל היהודים ארצה וקבלתם לעבודה בנמל חיפה היה אירוע שהטביע את חותמו על העיר. לאחר מכן, כשפרצו המאורעות של שנת 1936 והחרם הערבי בנמל יפו, פתחו הפועלים הסלוניקאים גם את המזח החדש של נמל תל אביב.

עם עלייתו של הגנרל מטאקסס לשלטון ב-1935 הוחל בהגבלת חירות הפרט וחופש המחשבה. השלטונות דיכאו כל פעולה פוליטית, וגם הפעילות הציונית והציבורית בסלוניקי ספגה מכה קשה.

מקור: רבלין, ברכה (עורכת), "התנועה הציונית בסלוניקי", פנקס הקהילות - יוון, יד ושם, ירושלים תשנ"ט, עמ' 259-263.

